

Жанна НІМЕНСЬКА,*orcid.org/0000-0002-4413-1876*

старший викладач кафедри сценічної мови

Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського

(Харків, Україна) *j.nimenska@gmail.com*

ФОЛЬКЛОРНА СПАДЩИНА ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОГО ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ АКТОРІВ

У статті розглядається феномен фольклорної спадщини як фундамент академічного вокального мистецтва та його значення у професійній підготовці акторів. Визначено, що національний фольклор уособлює інтонаційні, мовно-фонетичні та темброві особливості, які формують природну основу вокальної культури й сприяють розвитку індивідуальної виконавської манери. Акцент зроблено на органічному зв'язку народного співу з мовленням, що зумовлює специфіку дикції, артикуляції та інтонаційної виразності, особливо важливих для сценічного виконавства.

У процесі професійної освіти акторів опора на фольклорні традиції дозволяє не лише оволодіти технікою академічного вокалу, а й розвинути музично-акторську емоційність, комунікативність та сценічну достовірність. На прикладі української народнопісенної спадщини показано, як пісенний матеріал стає засобом формування вокально-технічних навичок, розвитку дихання, резонансного апарату й відчуття стилю. Наголошено, що у провідних європейських вокальних школах саме народна традиція виступала підґрунтям становлення академічної співочої культури та формування художніх стандартів сценічного виконавства.

Методологія дослідження спирається на порівняльний та аналітичний підходи, що дозволяють зіставити особливості народної та академічної вокальної школи. У результаті обґрунтовано, що залучення фольклорної спадщини у навчальний процес забезпечує комплексну підготовку майбутнього актора: поєднання технічної вправності з автентичністю художнього висловлювання. Практичне значення статті полягає у виробленні методичних орієнтирів для викладачів вокалу, які прагнуть інтегрувати народний матеріал у систему професійної освіти акторів, зберігаючи водночас національні традиції та їх сучасне осмислення.

Ключові слова: фольклор, академічний вокал, акторська освіта, народна пісня, професійна підготовка.

Zhanna NIMENSKA,*orcid.org/0000-0002-4413-1876*

Senior Lecturer at the Stage Language Department

Kharkiv I. P. Kotlyarevsky National University of Arts

(Kharkiv, Ukraine) *j.nimenska@gmail.com*

FOLKLORE HERITAGE AS THE BASIS OF ACADEMIC VOCAL ART IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF ACTORS

The article examines the phenomenon of folklore heritage as the foundation of academic vocal art and its importance in the professional training of actors. It is determined that national folklore represents intonation, linguistic-phonetic and timbre features that form the natural basis of vocal culture and contribute to the development of an individual performing manner. The emphasis is on the organic communication of folk singing with speech, which determines the specificity of diction, articulation and intonational expressiveness, especially important for stage performance.

In the process of vocational education actors of the support on folklore traditions, not only allows you to master the technique of academic vocals, but also to develop musical-actor emotion, communicative and stage authenticity. The example of the Ukrainian folk heritage shows how song material becomes a means of formation of vocal and technical skills, respiratory development, resonance apparatus and a sense of style. It is emphasized that in leading European vocal schools, it is the folk tradition that the basis for the formation of academic singing culture and the formation of artistic standards of stage performance.

The research methodology is based on comparative and analytical approaches to compare the features of the People's and Academic Vocal School. As a result, it is substantiated that the involvement of folklore heritage in the educational process provides comprehensive preparation of the future actor: a combination of technical skill with authenticity of artistic expression. The practical importance of the article is to develop methodological guidelines for vocal teachers, who seek to integrate folk material into the actors' vocational education system, while maintaining national traditions and their modern understanding.

Key words: folklore, academic vocals, acting education, folk song, professional training.

Постановка проблеми. Сучасна система професійної підготовки акторів вимагає комплексного розвитку їхніх здібностей, серед яких особливе місце посідає вокальна майстерність. Адже актор драматичного театру чи музично-драматичної сцени повинен володіти не лише мовою пластики, інтонаційної виразності та сценічної дії, а й мати сформовані навички співу, які дають змогу підсилювати художній образ, створювати яскраві емоційні акценти та поглиблювати драматургію сценічного твору. Поєднання високого рівня технічної вокальної підготовки з умінням передавати на сцені автентичні інтонаційні й емоційні відтінки сьогодні стає обов'язковою складовою професіограми сучасного актора.

Попри це, академічне вокальне мистецтво в театральній освіті досить часто трактується як універсальна сукупність технічних навичок, що ґрунтуються на загальних принципах вокальної педагогіки, орієнтованих на європейську традицію. Такий підхід нерідко відсуває на другий план національні витоки та автентичні інтонаційні моделі, які є носіями культурного коду та визначають характерне звукове обличчя народу. Таким чином, поза належною увагою опиняється органічний зв'язок академічного співу з національною фольклорною традицією, котра упродовж століть виступала своєрідною «школою природного співу» для багатьох поколінь.

Особливе значення у цьому контексті має народна пісня – джерело, що втілює специфіку мовно-фонетичних, інтонаційних і тембрових характеристик культури. Саме вона формує природну основу вокальної виразності та сценічної достовірності, адже в ній закладені первинні інтонаційні архетипи, які відображають національний спосіб мислення, чуттєвий досвід і естетичні ідеали. Народний спів тісно пов'язаний із живим мовленням, а отже, є невід'ємною складовою дикційної та артикуляційної культури актора. Це зумовлює особливу роль фольклору як основи для формування не лише вокальної техніки, а й виразності акторського слова на сцені.

Проблема полягає у недостатній інтеграції фольклорних джерел у навчальні програми акторських факультетів. У більшості випадків викладання вокалу для акторів має допоміжний характер і зорієнтоване переважно на засвоєння елементів класичної техніки співу без глибшого оперття на фольклорну традицію. Це призводить до низки негативних наслідків: втрачається автентичність виконавського стилю, збіднюється інтонаційна палітра акторського голосу, знижується здатність актора до виразної комунікації з глядачем, який

очікує не лише технічної вправності, а й широти та національно впізнаваної інтонаційності.

Крім того, у сучасному глобалізованому культурному просторі виникає небезпека стандартизації виконавських практик, коли домінування європейських або американських моделей академічного вокалу нівелює самобутність національних традицій. Для українського театрального мистецтва ця проблема є особливо відчутною, адже саме фольклорна основа становить джерело автентичності та своєрідності. Утрата органічного зв'язку з народнопісенною спадщиною може призвести до поступового зникнення тих ознак, які відрізняють національну сцену від світових зразків і роблять її унікальною.

Отже, актуальним завданням сучасної науки і педагогіки є розробка методичних підходів, що забезпечили б системне використання фольклорної спадщини у процесі вокальної підготовки акторів. Це дозволить не лише зміцнити технічні навички співу, а й зберегти автентичність інтонаційної культури, забезпечити спадкоємність традицій і сформувати в майбутніх митців здатність поєднувати академічну техніку з живим національним корінням, що є запорукою їхньої художньої переконливості та сценічної дієвості.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблема взаємодії академічного вокального мистецтва та народнопісенної традиції має сталу наукову й методичну базу. В українській музикознавчій літературі особливу увагу цьому питанню приділяє Б. Гнидь у фундаментальній праці «Історія вокального мистецтва» (Гнидь, 1997), де систематизовано основні етапи становлення європейської та української вокальної школи. Автор наголошує на фольклорних витоках професійного співу, підкреслюючи значення інтонаційної та мовно-фонетичної природи народної пісні як бази для формування академічної техніки.

Дослідження О. Коменди «Універсальна творча особистість в українській музичній культурі» (Коменда, 2020) розглядає культурний простір як цілісну систему, де фольклор виступає джерелом творчої універсальності виконавця. Це дає змогу трактувати народну пісню не лише як дидактичний матеріал, а й як чинник виховання цілісної сценічної особистості.

Важливим практичним свідченням інтеграції народнопісенної традиції в академічну сферу є збірка К. Стеценка «Обробки українських народних пісень для хору без супроводу» (Стеценко, 1980), яка демонструє, як автентичний матеріал може бути адаптований для професійного виконавського середовища. Такі видання слугують

містком між живою традицією та академічною школою, розширюючи темброво-інтонаційний досвід майбутніх виконавців.

Західна література, представлена працями з вокальної та акторської педагогіки, доповнює українські підходи. С. Беррі у книзі «The Actor and the Text» (Berry, 1992) акцентує на органічному поєднанні голосу й мовлення, що перегукується з фольклорною природністю інтонації. К. Лінклейтер у класичному посібнику «Freeing the Natural Voice» (Linklater, 1976) підкреслює важливість «звільненого» голосу, що безпосередньо корелює з принципами народного співу як невимушеного і природного звучання.

У книзі «The Actor Speaks: Voice and the Performer» (Rodenburg, 2020) П. Роденбург показує, що робота з голосом актора потребує автентичності, інтонаційної щирості й комунікативної сили, що також закладено у фольклорних джерелах. Нарешті, «The Selected Writings of Zoltán Kodály» З. Кодая (Kodály, 1974) є фундаментальним зібранням педагогічних ідей видатного угорського композитора, який обґрунтував концепцію використання народної пісні як основи музичного виховання та вокальної підготовки.

Аналіз літератури засвідчує, що і в українській, і в зарубіжній науковій традиції простежується спільна думка: народна пісня є не лише культурною спадщиною, а й методичною основою для розвитку професійного голосу. Саме вона забезпечує автентичність інтонаційної культури, формує художню правду сценічного висловлювання та поглиблює зв'язок між технікою співу й національною ідентичністю.

Метою статті є обґрунтування значення фольклорної спадщини як фундаменту академічного вокального мистецтва у процесі професійної підготовки акторів. Дослідження спрямоване на виявлення інтонаційних, мовно-фонетичних і тембрових особливостей народнопісенної традиції, які формують природну основу вокальної виразності та сценічної достовірності, а також на визначення методичних шляхів інтеграції фольклорного матеріалу в навчальні програми акторських факультетів.

Виклад основного матеріалу. Фольклорна спадщина у системі професійної мистецької освіти розглядається не лише як історико-культурний феномен, а насамперед як педагогічний ресурс, що безпосередньо впливає на формування вокальної культури майбутнього актора. Вона акумулює національні інтонаційні архетипи, відображає особливості мовно-фонетичного ладу народу, втілює колективний емоційний досвід і закріплює в художній формі типові способи звукового мислення.

У цьому сенсі народна пісня виступає своєрідною «матрицею» музичного та вокального виховання, що задає першооснову академічному співу.

Українська народнопісенна традиція характеризується надзвичайним багатством жанрів і стилів – від обрядових (календарних, весільних, поховальних) до ліричних і героїчних. Кожен із цих пластів несе у собі певні інтонаційні моделі, які впливають на формування музичного слуху, голосового апарату й виконавської виразності. Протяжні ліричні пісні сприяють розвитку кантилени та відчуття дихальної опори; танцювальні пісні й коломийки формують почуття ритму та артикуляційну чіткість; жартівливі й сатиричні пісні виховують сценічну свободу та емоційну природність.

У системі професійної підготовки акторів фольклор виконує низку функцій:

- **інтонаційно-стильову** (народна пісня розкриває закономірності національного інтонаційного мислення, формує відчуття рідної музичної мови, що є основою для подальшого освоєння академічного вокалу);

- **фонетичну** (завдяки наближеності до природного мовлення народний спів сприяє формуванню дикції та артикуляції, розвитку дихання, плавності вокальних фраз і розкріпаченню резонансного апарату);

- **емоційно-виразальну** (автентичний спів виховує щирість та безпосередність сценічного висловлювання, потребує від виконавця природного інтонаційного забарвлення та психологічної залученості);

- **культуро-ідентифікаційну** (фольклор як носій національної ідентичності сприяє усвідомленню власної культурної належності й формує неповторне темброве обличчя української сцени).

Інтеграція народнопісенного матеріалу в освітній процес може здійснюватися різними шляхами: від використання народних мелодій у курсі вокалу до залучення їх в акторські тренінги, де спів поєднується з рухом, а також у включенні обробок народних пісень у концертно-театральний репертуар студентів. Такий підхід забезпечує формування як технічних, так і художньо-інтонаційних компетентностей.

Досвід українських композиторів-педагогів підтверджує продуктивність цього напрямку. К. Стеценко у своїй збірці «Обробки українських народних пісень для хору без супроводу» (Стеценко, 1980) продемонстрував можливість перенесення автентичного матеріалу у сферу академічного музикування при збереженні характерних інтонаційних і тембрових рис традиції. Подібні принципи реалізовувалися і в творчості

М. Лисенка, С. Людкевича, Л. Ревуцького, що засвідчує органічність фольклорної основи у становленні академічної вокальної культури.

У світовій педагогіці значення народної пісні для музичного виховання обґрунтував З. Кодай (Kodály, 1974), який вважав спів рідних мелодій найефективнішим засобом розвитку музичності. Ідеї природності голосу та автентичності звучання знайшли продовження у працях К. Лінклейтер (Linklater, 1976), С. Беррі (Berry, 1992) та П. Роденбург (Rodenburg, 2020). Вони наголошують на звільненні голосу від штучних затисків, єдності голосу і слова, автентичності та правдивості звучання – принципах, що повністю узгоджуються з природною основою народного співу.

Спираючись на зазначене, у власній педагогічній діяльності з підготовки акторів практикую використання вправ, побудованих на народнопісенній традиції;

- **розвиток дихання та кантилени:** спів протяжних пісень («Ой у полі криниченька», «Чом ти не прийшов») на одному диханні з метою навчити контролювати опору, витримувати довгі фрази та формувати плавність кантилени;

- **формування резонансного звучання:** виконання колискових («Ой ходить сон коло вікон») з різними резонаторними акцентами (грудний, середній, головний), що допомагає розкріпачити голос і знайти природну силу тембру;

- **артикуляційна чіткість і дикція:** спів жартівливих чи скоромовних пісень («Їхав козак за Дунай», «Ой під вишнею») у швидкому темпі для синхронізації мовного та співочого апарату;

- **відчуття ритму та сценічної дії:** виконання коломийок і веснянок («Ой ти весно, весниця») із поєднанням співу та простих рухів (крок, плескання), що формує музично-пластичну координацію;

- **емоційна щирість та сценічна достовірність:** інтерпретація балад («Ой не ходи, Грицю», «Пливе кача») з акцентом на психологічному підтексті, що виховує здатність до глибокого співпереживання;

- **сценічний ансамбль і комунікація:** колективне виконання багатоголосих пісень у формі бурдону чи підголосків для виховання ансамблевої культури та сценічного діалогу.

Таким чином, використання народнопісенної спадщини у професійній підготовці акторів постає не лише як збереження культурної пам'яті, а як дієвий інструмент формування технічних, художніх і сценічних навичок. Фольклор у цьому контексті є одночасно методичною базою, засобом художнього виховання й джерелом автентичності, що визначає унікальність національної акторської школи у світовому культурному просторі.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що фольклорна спадщина є невід'ємним і необхідним підґрунтям академічного вокального мистецтва в системі професійної підготовки акторів. Вона забезпечує не лише розвиток технічних навичок співу, а й формує автентичність інтонаційної культури, сценічну щирість та здатність до глибокого емоційного висловлювання.

Українська народнопісенна традиція, завдяки багатству жанрів і стилів, є універсальним дидактичним матеріалом, що дозволяє розвивати кантиленність і дихальну витривалість, резонансне звучання, чітку дикцію, почуття ритму та ансамблеву взаємодію. Вона сприяє виробленню інтонаційної гнучкості, пластичної координації й формуванню природного зв'язку між голосом і словом, що особливо важливо для сценічної практики.

Важливим є й культуроідентифікаційний аспект: опора на фольклор у навчанні акторів гарантує збереження й актуалізацію національних традицій, формує неповторне темброве обличчя української сцени та протистоїть стандартизації виконавських практик у глобалізованому світі.

Порівняння з зарубіжними підходами (З. Кодай, К. Лінклейтер, С. Беррі, П. Роденбург) показує, що принципи природності, автентичності та опори на народну пісню є універсальними для підготовки вокалістів і акторів у різних країнах. Це підтверджує актуальність і перспективність інтеграції української народнопісенної спадщини у систему сучасної театральної освіти.

Отже, фольклор слід розглядати не лише як історико-культурний спадок, а й як методично значущий ресурс професійної освіти, що забезпечує цілісне виховання майбутнього актора – поєднання технічної вправності, емоційної щирості та національної ідентичності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гнидь Б.П. Історія вокального мистецтва. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1997. 320 с.
2. Коменда О.І. Універсальна творча особистість в українській музичній культурі. Львів : Сполом, 2020. 312 с.
3. Стеценко К.Г. Обробки українських народних пісень для хору без супроводу : [ноти]. Київ : Музична Україна, 1980. 38 с.
4. Berry C. The Actor and the Text. London : Hal Leonard Corporation, 1992. 240 p.
5. Kodály Z., Bónis F. The Selected Writings of Zoltán Kodály. London : Boosey & Hawkes, 1974. 260 p.

6. Linklater K. Freeing the Natural Voice. New York : Drama Book Publishers, 1976. 320 p.
7. Rodenburg P. The Actor Speaks : Voice and the Performer. London : Bloomsbury Publishing, 2020. 392 p.

REFERENCES

1. Hnyd, B.P. (1997). Istoriiia vokalnoho mystetstva. [History of vocal art] Kyiv : NMAU im. P. I. Chaikovskoho. 320. [in Ukrainian].
2. Komenda, O.I. (2020). Universalna tvorcha osobystist v ukrainskii muzychnii kulturi. [Universal creative personality in Ukrainian musical culture] Lviv : Spolom. 312. [in Ukrainian].
3. Stetsenko, K.H. (1980). Obrobky ukrainskykh narodnykh pisen dlia khoru bez suprovodu : [noty]. [Treatment of Ukrainian folk songs for a unaccompanied choir: [notes]] Kyiv : Muzychna Ukraina. 38. [in Ukrainian].
4. Berry, C. (1992). The Actor and the Text. London : Hal Leonard Corporation. 240.
5. Kodály, Z., Bónis, F. (1974). The Selected Writings of Zoltán Kodály. London : Boosey & Hawkes. 260.
6. Linklater, K. (1976). Freeing the Natural Voice. New York : Drama Book Publishers. 320.
7. Rodenburg, P. (2020). The Actor Speaks : Voice and the Performer. London : Bloomsbury Publishing. 392.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025
 Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 29.10.2025
 Дата публікації: 24.11.2025